

OŚRODEK DOKUMENTACJI
ZABYTEKÓW W WARSZAWIE
KARTA EWIDENCYJNA ZABYTEKÓW
ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

A B C D E F G H I J K L Ł M N O P R S T U V W X Y Z

Nr

8564

WIELKOPOLSKIE

1. Obiekt

ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY - LATALICE

2. Czas powstania

1 poł. XIX w.
1 poł. XXw.

3. Miejscowość

RYBITWY
(LATALICE)

4. Adres

Rybitwy 5,6,7
62-261 Lednogóra

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo wielkopolskie

powiat Gniezno

gmina Łubowo

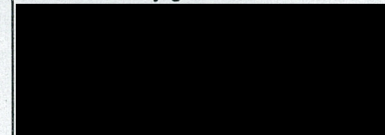
6. Poprzednie nazwy miejscowości

Latalice, Latalitze

7. Przynależność administracyjna
przed 01.01.1999

województwo poznańskie

8. Właściciel i jego adres

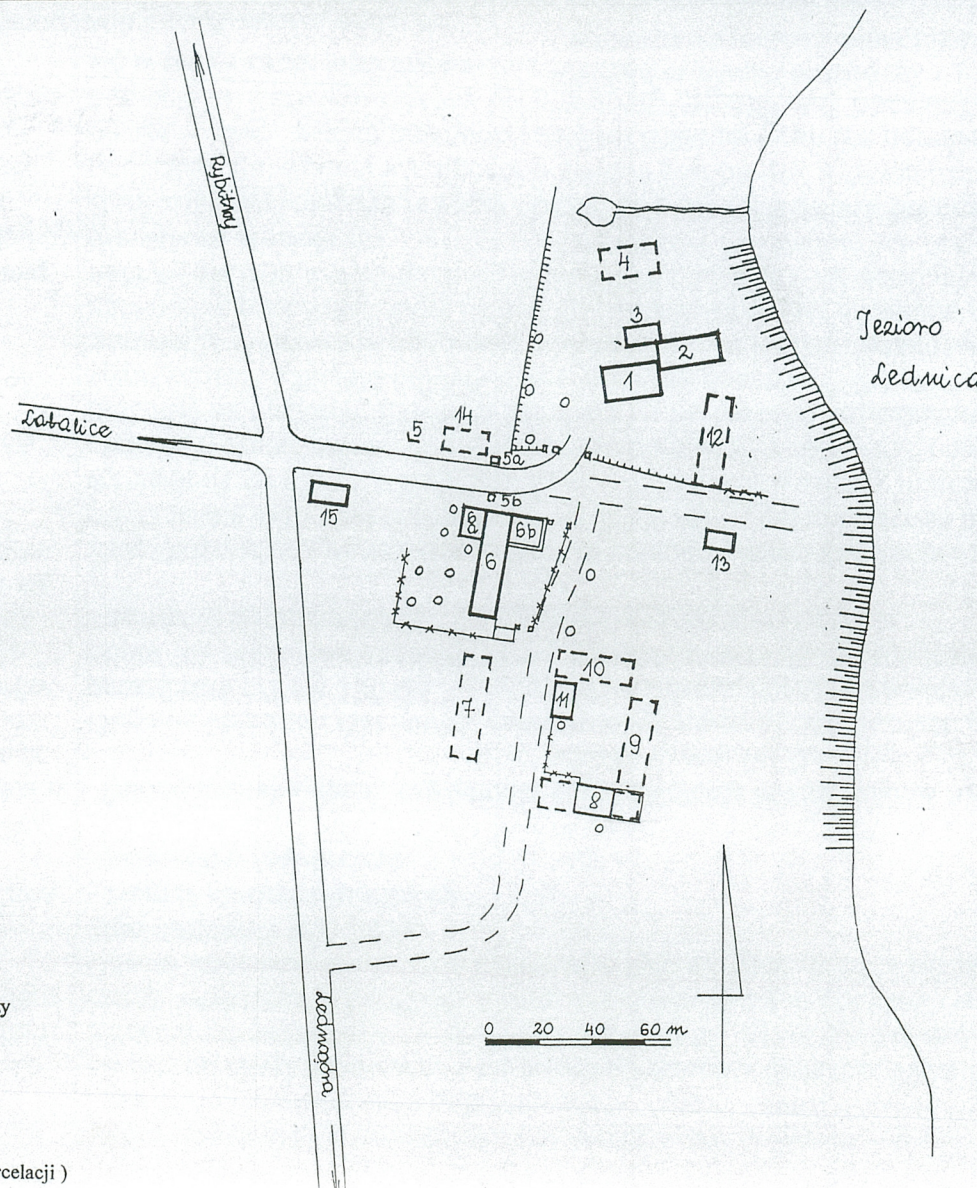
9. Użytkownik i jego adres

10. Rejestr zabytków

Legenda:

1. Dwór, ob. dom mieszkalny nr 7
2. Obora i stajnia, ob. nieużytkowana
(wzniesiona po parcelacji)
3. Chlewnia, ob. nieużytkowana
(wzniesiona po parcelacji)
4. Stodoła, ob. nie istnieje
(wzniesiona po parcelacji)
5. Mur ogrodzeniowy
- 5a,b. Słupy z dawnego wjazdu
6. Obora, ob. nieużytkowana
- 6a. Chlewnia, ob. nieużytkowana
(wzniesiona po parcelacji)
- 6b. Stodoła, ob. nieużytkowana
(wzniesiona po parcelacji)
7. Budynek gospodarczy, ob. nie istnieje
8. Budynek gospodarczy, ob. dom nr 5
9. Obora, ob. nie istnieje
10. Stodoła, ob. nie istnieje
(wzniesiona po parcelacji)
11. Kurnik i parownik, ob. budynek gospodarczy
(wzniesiony po 1918r.)
12. Stodoła, ob. nie istnieje
13. Dom mieszkalny, ob. dom nr 8
(wzniesiony po 1918r.)
14. Dwojak, ob. nie istnieje
15. Mleczarnia, ob. dom mieszkalny nr 4
(nie związana z majątkiem, założona po parcelacji)

Latalice to dawna siedziba szlachecka odnotowana w źródłach w pierwszej połowie XV w. jako własność Jana Latańskiego herbu Prawdzic, komornika sądowego w Gnieźnie. W roku 1497 syn Jana, Janusz Latański kasztelan gnieźnieński sprzedał wieś Latańskim zapewne krewnym swoim. Rodzina ta wymieniana jest jako właściciele wsi jeszcze w drugiej połowie XVI w.. W 1558r. posesorem Latalic jest Stanisław, natomiast w 1560r. jako dziedzic wymieniany jest Łukasz Latański. Wtedy też w skład majątku wchodzi również jezioro Lednica. Z początkiem XVIIw. Wieś należała do Macieja Strzałkowskiego, (zapisy z 1613 i 1618 r.) po czym w drugiej połowie tego stulecia (ok. 1678r.) znalazła się w posiadaniu Piotra Kurnatowskiego. W tym czasie posesorem Latalic był Adam Jaskulecki. Kolejne informacje dotyczące majątności pochodzą z XVIIIw. Jest to czas dość obfitej dokumentacji własnościowej Latalic. Co najmniej od 1705r. do ok. 1719r. wieś znajdowała się w posiadaniu Jana Stanisława Skórzewskiego zapewne spokrewnionego ze znamienitą wielkopolską rodziną osiadłą w niedalekim Czarniejewie i Lubostroniu. Po 1719r. Anna Dachowska wdowa Skórzewska sprzedała część Latalic Zofii Niezychowskiej i jej synom. Niezychowscy władali Latalicami zapewne do lat 30. XVIIIw., po czym ok. 1736r. dobra przeszły w posiadanie Zygmunta i Zofii Drzewieckich. Czasowo, w 1725r. jako posesor dóbr wymieniany jest Jan Potocki. Drzewieccy byli dziedzicami Latalic co najmniej do pocz. lat 60. XVIIIw., kiedy to ich córka Ewa Drzewiecka wyszła za mąż za Andrzeja Rozbickiego. W latach 50. Tego stulecia posesorem części wsi był Michał...
c.d. na wkladce nr 1

Latalice to niewielka wieś położona w pñ. - wsch. części Wielkopolski, ok. 22km na zach. od Gniezna i ok. 2km na pñ. od drogi krajowej nr 5 na odcinku Poznań – Gniezno. Wieś o dość luźnej zabudowie i równoleżnikowym układzie przestrzennym w drugiej połowie lat 60. XX w. podzielona została administracyjnie tak, że wsch. jej część, czyli dawne założenie folwarczne znalazła się w granicach wsi Rybitwy.

Dawne założenie folwarczne ulokowane było na wsch. krańcu wsi prawie na brzegu jeziora Lednica. W skład tego założenia wchodziły:

- **zespół dworsko-parkowy**
- **podwórze folwarczne.**

Trudno jednak ustalić, czy istniała typowa kolonia mieszkaniowa robotników folwarcznych

Obecnie układ ten jest niemal całkowicie zatarty w wyniku licznych podziałów i przebudowań prowadzonych na przestrzeni prawie 100 lat. Z zabudowy dawnego zespołu dworsko-folwarcznego zachowały się: dwór (1), obora (6), środkowa część budynku gospodarczego (8), ściana frontowa dwojaka (14), słup bramny (5a) i fragmenty ogrodzenia (5).

Zespół dworsko-parkowy – zajmował północną część założenia i posiadał lekko trapezowaty kształt. W południowej jego części znajdował się **dwór (1)**. Jest to budynek parterowy z użytkowym poddaszem wzniesiony na planie prostokąta. Ściany konstrukcji łączonej: murowane z cegły i szkieletowe z wypełnieniem ceglanym posadowione są na wysokiej podmurówce kamiennej i nakryte dwuspadowym dachem z papy ułożonej na deskach. Elewacja frontowa na osi symetrii poprzedzona jest gankiem na słupach, w połąci dachu wyprowadzona facjata nakryta dwuspadowym daszkiem. Od strony wschodniej do **dworu (1)** przylega **obora i stajnia(2)**. Murowany parterowy budynek nakryty jest dwuspadowym dachem ułożonym z dachówki. Przy zachodnim narożniku obory i stajni (2) posadowiona jest **chlewnia (3)** – niewielki murowany z cegły obiekt nakryty dwuspadowym dachem ułożonym z dachówki. Tę zabudowę uzupełniała posadowiona w obrębie parku drewniana **stodoła (4)**.

Park zajmował niegdyś rozległy obszar na północ od dworu. Tworzył on regularną barokową kompozycję z podziałem na kwatery wyznaczone alejami grabowymi, z których zachował się niewielki fragment (kilka drzew) na pñ. – zach. krańcu dawnego zasięgu. Obecnie teren ten porośnięty trawą podzielony został na działki budowlane. Park wygradzony był **murem(5)** ceglanym na podmurówce kamiennej, którego fragment zachował się w pñd. – zach. jego części.

Podwórze folwarczne usytuowane było w południowej części założenia. Tworzyło ono formę wydłużonego prostokąta, z zabudową ulokowaną wzdłuż jego boków. Z tej zabudowy zachował się obiekt będący zapewne dawną **oborą (6)**. Budynek o ścianach murowanych z cegły posadowiony w pñ. – zach. części dawnego podwórza z końcem XIX a pocz. XX w. został w swojej pñd. –zach. części przebudowany i zaadaptowany na mieszkanie. Ponadto do elewacji pñ. – zach. dostawiono **chlewnię (6a)** a do elewacji pñ. – wsch. **stodołę (6b)**. Obora (6) to budynek z wysokim użytkowym poddaszem nakryty dwuspadowym dachem z papy na deskach, częściowo podpiwniczony. Na elewacjach zachował się gzyms międzykondygnacyjny oraz łuki nadprożne przy otworach okiennych i drzwiowych.
c. d. na wkladce nr 1

<p>14. Kubatura</p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>pow. podwórza: ok. 1,5 ha</p> <p>pow. parku: ok. 2 ha</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>wielkoobszarowe gospodarstwo rolne</p>	<p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>indywidualne gospodarstwa rolne</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <ul style="list-style-type: none"> - przebudowa i remont dworu (1); - budowa obiektów gospodarczych w sąsiedztwie dworu: obory i stajni (2), chlewni (3), stodoły (4); - przebudowa obory (6) i uzupełnienie jej o chlewnię (6a) i stodołę (6b); - przebudowa obiektu gospodarczego (8) i adaptacja na dom mieszk.; - remont i rozbudowa obory (9) a następnie rozbiórka tejże obory; - budowa obiektów w sąsiedztwie obory (9): stodoły (10) oraz kurnika i parownika (11), a następnie rozbiórka stodoły (10); - rozbiórka dwojaka (14). 		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <ul style="list-style-type: none"> - całkowicie zmieniony układ przestrzenny i przekształcona zabudowa majątku w wyniku sprzedaży z k. XIXw. i podziału na trzy gospodarstwa; - park nie zachował się, obecnie jest to obszar podzielony na działki budowlane; - większość obiektów z dawnego zespołu uległa zniszczeniu bądź rozbiórce; - najlepiej utrzymanym obiektem z dawnego zespołu jest dwór (1), natomiast z budynków gospodarczych obora (6); - teren po dawnym budynku gospodarczym (7) obecnie podzielono na działki rekreacyjne. <p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <ul style="list-style-type: none"> - należy utrzymać na obecnym poziomie stan zachowania dworu (1); - konieczne jest zabezpieczenie słupa bramnego (5a) pochodzącego z dawnego zespołu; - należy zabezpieczyć przed zniszczeniem oborę (6). 	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

22. Bibliografia

1. Handbuch des Grundbesitzes im Deutschen Reiche..., Berlin 1884, 1896;
2. Kwilecki A., Ziemiaństwo wielkopolski, Warszawa 1998;
3. Plater St., Opisanie historyczno-statystyczne Wielkiego Księstwa Poznańskiego, Lipsk 1846;
4. Polski Słownik Biograficzny, t.16, Ossolineum 1971;
5. Raczyński E., Wspomnienia Wielkopolski ..., t.2, Poznań 1843;
6. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego..., t. 5, Warszawa 1884
7. Teki Dworzaczka. Metrykalia. Księgi Grodzkie.

25. Opracował

Tekst Małgorzata Fryza, 2000r.

Plany, rysunki Małgorzata Fryza, 2000r.

Zdjęcia fotograficzne Małgorzata Fryza, 2000r.

Miejsce przechowywania negatywów:

Muzeum Narodowe Rolnictwa w Szreniawie

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego.

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania)

Mapa archiwalna 1887r., 1911r.

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

5 wkładek

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Latalice	Zespół dworsko-folwarczny	c. d. opisu pkt. 12, 13, spis fotografii

c. d. opisu pkt. 12:

... Izbiński z żoną Joanną. Przez blisko 80 lat, od 1760r. do 1837r. nie uzyskano żadnych informacji o dziedzicach Latalic, chociaż wiadomym jest, że ok. 1782/1783r. posesorem wsi był Bartłomiej Szeliski, natomiast w latach 90. XVIIIw. Teofil Pomorski z żoną Elżbietą. Od 1837r. a zapewne do 1846r. majątność Latalice obejmująca wieś z 12 dymami i 93 mieszkańcami oraz folwark Adamowo z 4 dymami i 37 mieszkańcami należała do Teodora Speichert. Zabudowa majątku w tym czasie, według dość schematycznego rysunku zamieszczonego we „Wspomnieniach Wielkopolski...” E. Raczyńskiego z 1843r. ulokowana była niemal na brzegu jeziora Lednica. Na rysunku tym zaznaczona jest zapewne tylko część obiektów, dwa usytuowane równolegle do linii brzegowej i dwa prostopadle. Kolejne informacje dotyczące Latalic pochodzą z lat 80. XIXw.. W 1884r. majątność obejmująca Latalice i folwark Adamowo należała do Friedricha Liehr i Bernharda Seer radcy królewskiego. Ogólny areal ziemi opiewał na 338,16 ha, z czego pola uprawne zajmowały 270 ha, łąki ok. 20 ha a 34 ha wody – zapewne część jeziora Lednica. Gospodarstwo nastawione było na hodowlę bydła rasy holenderskiej, w tym tucz bukatów (ok. 120 sztuk rocznie). W 1886r. majątek został wykupiony przez Pruską Komisję Osadniczą i początkowo oddany w dzierżawę. Według księgi adresowej z 1896r. dzierżawcą majątku o obszarze 326 ha był w tym czasie Wilde z sąsiedniej Lednogóry. Kontynuował on rolniczo hodowlany profil produkcji z hodowlą bydła rasy holenderskiej i tuczem bukatów. Z końcem XIXw., ok. roku 1898/1899 majątek został sprzedany trzem rodzinom przybyłym z Westfalii. Byli to: Ossenschmit, Malas i Meller. Rodzina Ossenschmit zajęła dawną część dworsko-parkową, rodzina Meller wschodnią część dawnego podwórze folwarcznego, natomiast rodzina Malas zachodnią część dawnego podwórze. W tym czasie zaszły najpoważniejsze zmiany w zabudowie majątku i układzie gruntów. Rodziny te gospodarzyły w Latalicach do 1944r.. Tuż po zakończeniu działań wojennych osiedlono we wsi osadników wojskowych oraz przesiedleńców ze wschodnich rubieży Rzeczypospolitej. Osadnicy otrzymywali po 7 ha ziemi a przedwojenne zagrody w obrębie dawnego majątku dzielono przynajmniej dla dwóch rodzin. W okresie powojennym jeszcze kilkakrotnie zmieniała się struktura własności i zasiedlenia zagród powstałych z dawnego majątku.

Zespół dworsko-folwarczny ukształtował się w ostatecznej formie na przestrzeni XIXw., lecz już w końcu XIXw. wskutek parcelacji jego układ przestrzenny uległ przekształceniom. Najstarszym obiektem w zespole jest **dwór (1)** wzniesiony zapewne w pierwszej połowie XIXw., a przebudowany na pocz. XXw. Z budynków gospodarczych najstarszym jest **obora (6)** również pochodząca z poł. XIXw. a posadowiona na pld.-zach. od dworu tuż przy dawnej bramie wjazdowej do zespołu, z której zachował się ceglany **śłup (5a)**, także z poł. XIXw. Sąsiadujący z tymi obiektami dwojak (14) zachowany w szczątkowej formie (obiekt jest w trakcie rozbiórki, zachowana jest ściana frontowa) również wzniesiony został w poł. XIXw.. Pozostałe budynki tworzące obecnie zabudowę dawnego zespołu powstały bądź z k. XIXw., bądź w okresie międzywojennym XXw.

Wkładkę założył: Małgorzata Fryza, 2000r.

Miejsce przechowywania negatywów: Muzeum Narodowe Rolnictwa w Szreniawie

c. d. opisu pkt 13:

Według mapy z 1887r. na południe od obory (6) usytuowany był równolegle do niej **budynek (7)**, którego funkcji nie udało się określić a jedynym śladem jego istnienia były wyorywane podczas prac polowych kamienie fundamentowe. Obiekt ten rozebrano, bądź uległ zniszczeniu prawdopodobnie z k. XIX lub pocz. XXw. gdyż nie figuruje już na mapie z 1911r.. Kompletniej przebudowie a nawet rozbiórce uległy obiekty posadowione wzdłuż południowej i wschodniej pierzei dawnego podwórza. Wzdłuż południowej pierzei ulokowany był **budynek gospodarczy (8)** o nierozpoznanej funkcji, z nim sąsiadowała zapewne **obora (9)** zajmująca wsch. ścianę dawnego podwórza. Na pocz. XXw. obiekty te: budynek gospodarczy (8), w części zachodniej przebudowany na dom mieszkalny i obora (9), zaadaptowana na budynek ogólnoinwentarski, były połączone a w łączniku urządzono paszarnię („futernię”). Na ptn. od obory (9), prostopadle do niej ulokowana była drewniana **stodoła (10)**, natomiast na zach. od obory (9) równolegle do niej posadowiony jest niewielki murowany budynek mieszczący **kurnik i parownik (11)**. Najmniej czytelną jest ptn. – wsch. część dawnego podwórza, która częściowo wchodziła w granice zespołu dworsko-parkowego. Na mapie z 1887r. widnieje w tym miejscu obiekt posadowiony na osi ptn. – pld., zapewne **stodoła (12)**. Południowa część stodoły (?) w okresie międzywojennym XX w. utworzyła niewielkie obejście z postawionym na osi wsch. – zach. **budynkiem mieszkalnym (13)**. Z tej zabudowy zachowały się jedynie ślady fundamentów oraz przebudowany znacznie dom.

Do zespołu prowadziły dwie drogi dojazdowe. Główna droga, brukowana kamieniem polnym wiodła z zachodu i zwieńczona była okazałą bramą zawieszoną na ceglanych słupach ze stożkowatymi daszkami; zachował się jeden **słup bramny (5 a)** usytuowany po ptn. stronie drogi. Druga droga prowadząca z pld. – zach. bezpośrednio do podwórza uległa przekształceniom.

Kolonia mieszkaniowa robotników folwarcznych nie zachowała się. Trudno też ustalić jej pierwotny kształt i usytuowanie. Tuż przy bramie wjazdowej do zespołu posadowiony był **dwojak (14)**. Obecnie zachowała się jedynie ściana frontowa pld. – zach. tego budynku przeznaczona do rozbiórki. Obiekt wzniesiony był na podmurówce kamiennej; ściany murowane z pecy (nie wypalanej cegły) i z cegły nakryte były dwuspadowym dachem. Inny budynek mieszkalny ulokowany był na ptn. – zach. krańcu założenia, za parkiem; nie zachowały się po nim żadne ślady.

Spis fotografii:

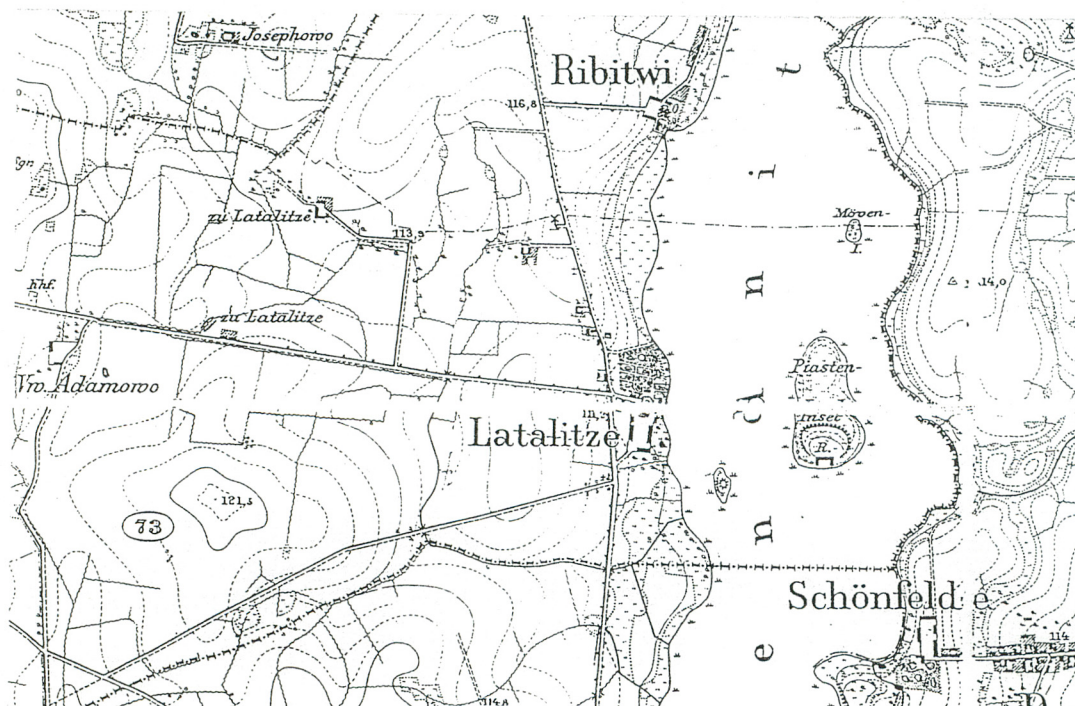
1. Widok na założenie z pld.- zach.
2. Dawny wjazd do zespołu
3. Wjazd do dworu (1) – widok z pld.-zach.
4. Dwór (1) – widok z pld.-wsch.
5. Widok z ptn. na dwór (1) i zabudowania gospodarcze
6. Obora i stajnia (2) – widok z pld.-wsch.
7. Widok z pld.-wsch na teren po dawnym parku
8. Fragment dawnego ogrodzenia parku w pierzei pld. – widok z pld.
9. Fragment dawnego ogrodzenia parku w pierzei zach. – widok z pld.-wsch.
10. Obora (6) – widok z ptn.-zach.

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Latalice	Zespół folwarczny	Spis fotografii, mapy archiwalne, plan orientacyjny, fotografie

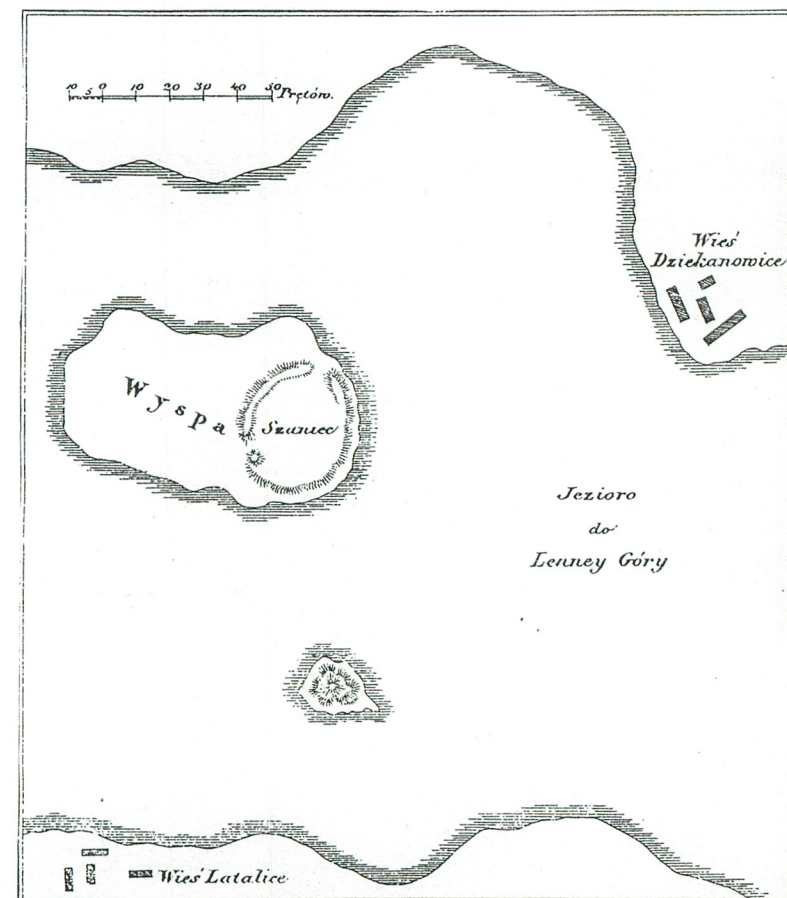
c.d. spisu fotografii:

11. Obora (6) – widok na elewację szczytowa płn.-wsch.
12. Obora (6) – widok z pld.-zach.
13. Obora (6) – widok z pld.-wsch.
14. Obora (6) – widok na elewację szczytową pld.-zach.
15. Budynek gospodarczy (8), ob. dom nr 5 – widok na elewację płn.-zach.
16. Budynek gospodarczy (8), ob. dom nr 5 – widok na elewację pld.-wsch.
17. Kurnik i parownik (11) – widok z pld.-zach.
18. Dom (13) – widok z płn.- wsch.
19. Dwojak, widok z pld.-zach. na zachowaną ścianę frontową
20. Mleczarnia (15) – widok z płn.-wsch.

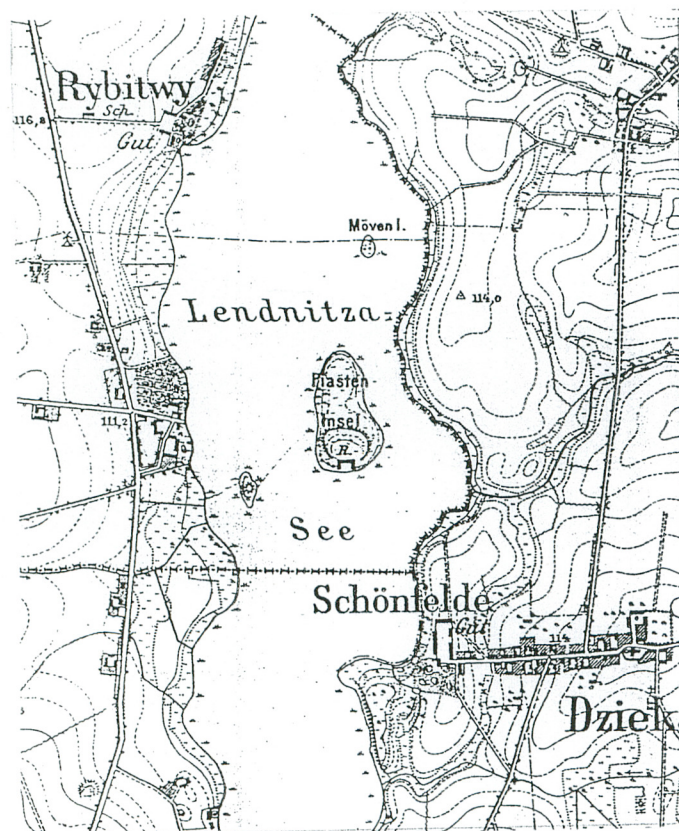
Wkładkę założył: Małgorzata Fryza, 2000r.

Miejsce przechowywania negatywów: Muzeum Narodowe Rolnictwa w Szreniawie

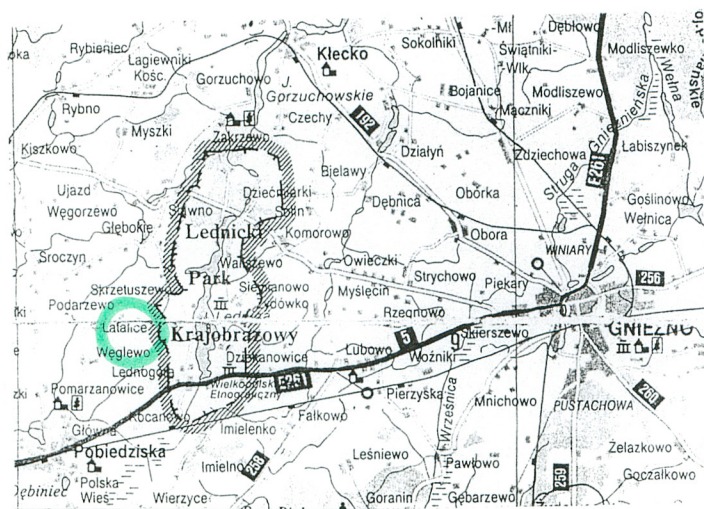
Mapka 2: "Wspomnienia
kvelkopolski", E. Raczylski

1843r.

1889r.

1911 r.

2.

3.

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Latalice	Zespół folwarczny	Fotografie

4.

5.

Wkładkę założył: Małgorzata Fryza, 2000r.

Miejsce przechowywania negatywów: Muzeum Narodowe Rolnictwa w Szreniawie

6.

7.

8

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Latalice	Zespół folwarczny	Fotografie

9.

10.

Wkładkę założył: Małgorzata Fryza, 2000r.

Miejsce przechowywania negatywów: Muzeum Narodowe Rolnictwa w Szreniawie

11.

12.

13.

14

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Latalice	Zespół folwarczny	Fotografie

15.

16.

Wkładkę założył: Małgorzata Fryza, 2000r.

Miejsce przechowywania negatywów: Muzeum Narodowe Rolnictwa w Szreniawie

17.

18.

19.

20.